

De molens van Enter

J.G. Altena

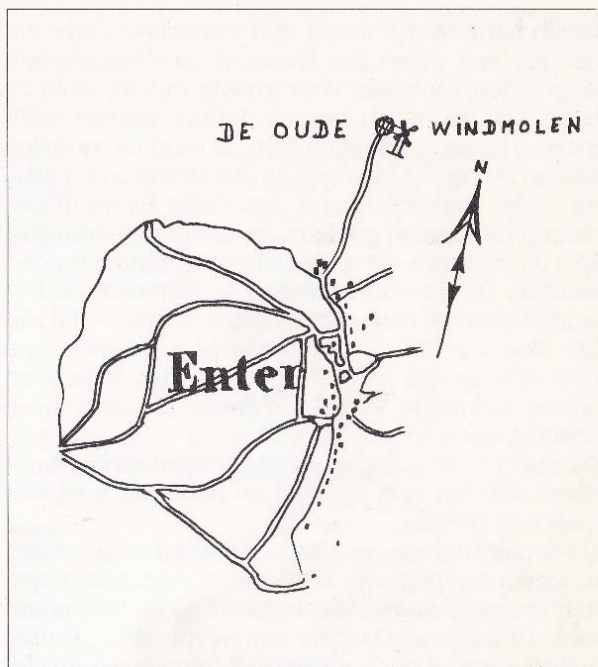
Veel dorpsgezichten werden eeuwenlang bepaald door de aanwezigheid van windmolens. Het is dan ook terecht dat gemeenschappen die nog een molen in hun midden hebben, zich vaak veel moeite getroosten voor de instandhouding ervan. Helaas hebben de molens die we vroeger in Enter hebben gehad de strijd verloren tegen verval en economische vooruitgang.

Als, van de hand van de Achterhoekse onderwijzer H.W. Heuvel, in 1913 in het tijdschrift 'Eigen haard' een artikel over Enter verschijnt, beschrijft hij zijn eerste kennismaking met ons dorp in 1908 als volgt: *'Te midden van rijk geboomte lag de antieke woning van Rohaan, eigenaar van een steenbakkerij tegenover en een pannembakkerij naast het huis. Op een steen in de achtergevel was een rode haan afgebeeld die de naam des bewoners figuurlijk voorstelde. Weer klom de steenweg, nu tegen den glooienden, vruchtbaren esch op, waar de mensen druk bezig waren met het roggeland ploegen en aardappels rooien. Daar ginder aan zijn voet lag Enter op de rand van het reggedal. Het dorp was verscholen in het groen van vruchtbomen, eiken en linden, enkele huizen gluurden uit het geboomte, de spits van de Katholieke kerk stak er boven uit, twee windmolens, aan de beide einden geposteerd, rustten nu in hun kruis, want het koeltje sliep'.*

Vanaf de Hamberg waren de beide windmolens die Enter toen rijk was, twee in het oog springende bouwwerken. Niet altijd heeft Enter twee molens gehad.

De oude Entermolen op de mors

De eerste schriftelijke vermelding van een molen hier in Enter dateert van het jaar 1460. In het leenre-

De 'Oude Entermolen' stond een eind buiten Enter aan de Ypeloweg op de Mors.

gister van de Bisschop van Utrecht wordt de heer van Saesfelt beleend met 'het goed ter Cohorst met de molen en de visscherij' gelegen in Ypelo. Uit latere gegevens weten we dat hier bedoeld wordt het erve Ter Keurst (nu Wessels), Ypeloweg 13 en dat de molen stond op de 'mölnbelt' een eindje terug in de richting Enter op de plaats van het pand Ypeloweg 9. Aangezien de Regge de grens vormde tussen de marken Ypelo en Enter, lag het erve Ter Keurst in Ypelo en de bijbehorende molen op het grondgebied van de Enter marke.

Weinig gegevens zijn er uit die eerste eeuwen. In 1574 lezen we nog in het markeboek van Elsen dat de Enterse mulder in het 'Elsener venne' is betrapd op het klandestien graven van turf en daar een flinke boete voor moet incasseren.

In het jaar 1710 vermeldt het trouwboek van de Hervormde kerk dat Jan Wessels Nijhuis, mulder tot En-

ter, in het huwelijk treedt met Henrickjen Janssen, dochter van wijlen Jan Heerdink uit Wierden. Iets waar iedere molenaar voor waakte was dat er in de buurt van de molen bomen gepoot werden want maar al te gauw kon men hem de wind uit de zeilen nemen. Als er in 1715 dan ook een stuk grond vlak bij de molen verkocht wordt aan Gerrit Evers (bijgenaamd de Keyser) gebeurt dat onder de uitdrukkelijke voorwaarde dat er geen bomen gepoot mogen worden. De volkstelling van 1748 vermeldt alle bewoners van het molengoed op dat moment. Het zijn 'de oude luyden' Jan Nijhuis en vrouw Hinderiene Heerdink en 'de jonge luyden' Jannes Nijhuis en vrouw Anken te Workel. Tevens zijn nog twee knechts werkzaam op de molen.

De pacht moet jaarlijks betaald worden aan de eigenaren van het huis Saesfelt en bedraagt 8 mudde boekweit per jaar.

Uit het register van de 1000e penning (een soort vermogensbelasting) van 1750 weten we dat de molen dan in zeer slechte staat verkeert. Eigenaar van de molen is inmiddels Maximiliaan Heydenreich, Droste zu Vissering uit de Graafschap Bentheim die in 1735 alle Saesfeltse goederen van de familie Van Hövell had aangekocht. Deze Droste zu Vissering heeft nooit op het huis Saesfelt gewoond. Het beheer liet hij over aan zijn rentmeester, de heer Trippelvoet. Wat betreft de pacht, etc. had molenaar Nijhuis dan ook te maken met deze Trippelvoet.

In 1750 bespreekt Nijhuis met de rentmeester de mogelijkheid om tot aankoop van het molengoed over te gaan. De rentmeester houdt ruggespraak met zijn werkgever en uiteindelijk wordt men het eens over een aankoopbedrag van f 10,000,-- Behalve de molen waren bij de koop ook het muldershuis (het huidige huis van de familie Ezendam, Wierdenseweg 2) en de grond die daarbij hoorde, inbegrepen.

Een dergelijke som geld kon Nijhuis niet helemaal zelf opbrengen. De heer en vrouw van de Grimberg uit Rijssen, de baron en de baronesse Van der Capellen, verschaffen een hypotheek van f 7000,-. Omdat zowel het molengoed als het muldershuis Provinciale leengoederen waren, moest de verkoop

ook goedgekeurd worden door de Staten van Overijssel. De Droste zu Vissering wordt uit het leenverband ontslagen en Jan Nijhuis legt de 'l'heeneed' af en belooft alles te doen waartoe een goed en getrouw 'vasal' naar leenrechte verplicht is.

Wat voor een type molen was de Entermolen eigenlijk? De oudste typen windmolens waren de 'stenderkasten' of standaardmolens. Deze 'stender' of standaard was een zware boom waaraan het molenhuis bevestigd was. De Entermolen was zo'n standaardmolen. In 1831 blijkt dat uit een beschrijving van dat jaar.

In 1756 overlijdt de jonge Jan Nijhuis plotseling en zijn vrouw blijft met twee minderjarige kinderen achter. Als ze enige jaren later wil hertrouwen met Frans Joseph Lokamp uit Ahaus (Westfalen) ontstaan er grote problemen. Volgens de wet moet er eerst boedelscheiding plaatsvinden tussen haar en de minderjarige kinderen voor er sprake kan zijn van een nieuw huwelijk. Er zijn echter problemen met de eigendomsrechten van het muldershuis waardoor de boedelscheiding niet plaats kan vinden. Het draait uit op een proces tussen haar en haar schoonvader, de oude Nijhuis. Voor het Drostengerecht delft de weduwe het onderspit en een grote ruzie is het gevolg. De weduwe Nijhuis vertrekt uiteindelijk naar Duitsland waar in Ahaus het huwelijk tussen haar en Frans Lokamp gesloten wordt. Hun eerste en enige kind, de dochter Euphemia Berendina, wordt hier ook in 1763 geboren. Als de oude Nijhuis in 1769 ziek wordt, verzoenen de partijen zich en keert het gezin naar Enter terug.

In 1771 overlijdt Jan Nijhuis en het molengoed valt aan zijn schoondochter. Als in 1781 de hypotheek op het molengoed wordt opgezegd moeten ze uitzien naar een andere geldschietter. Deze wordt gevonden in de persoon van Jan ten Workelaar, een oom van Lokamps vrouw. In de nieuwe hypotheekacte wordt de complete inventaris genoemd van het muldershuis. Omdat er niet zo veel inzicht bestaat in de dagelijkse gebruiksgoederen, kleding, etc. uit die tijd laten we de inventarisstaat hierna (pag.3) onverkort volgen. Vooral de beschrijving van de kle-

ding is van cultuurhistorisch belang.

Inventarisstaat van het muldershuis anno 1781.

Aardewerk 20 schotelen 36 borden 20 kannen 10 potten 8 pronkpotten 10 paar theegoet	2 thee 6 kommekens 1 waterpot, 1 beddevles 18 lepels 2 kandeliers, 1 tabakspot 1 oly en azijnstel	3 egden, 4 schuppen 1 spaan, 1 reppel 1 hoosomp 1 hekselkist 1 wanne 1 paardehamer 3 sellens met repen en kettens 1 rijdtzaal en kussen 4 watten banken 4 emmers 1 kruiwagen
Blikwerk 3 thee bussen 1 kleine dito 1 kruiden busse 3 trommelen 2 theebladen 3 lampen 2 koffyketels 6 oly en traanmatten 1 santblik 1 slaatemmer	Porstelein goet 18 paar theegoet 4 spoelkommen 2 trekpotten 1 peperbus 1 mosterdpot 3 melkschenkers	Mans Kleeren 1 vyltschagt broek 1 lakense broek 2 overrokken 1 pijerok 2 onderpakken
Yserwerk 4 potten 1 pan en yser 3 haals 1 haardkettink 2 strijkysers 1 kachel, oven en pijp 5 blansen en 3 koffymolens 4 tangen en 2 schuppen 1 vuur en kollen lepel 1 horologie	Koperwerk en metaal 3 ketels 1 pappot 5 koffy en theeketels 1 dnippe 2 deegels 2 lampen 1 kandeler 1 potjen 2 vieselens 1 rieve 1 doorslag 5 paar schalen 1 beddepan	Kuypwerk 5 grote biervaten 5 kleine dito 6 smeervaten 1 wassche kurven 1 waschvloten 3 bakken met witte banden 2 melkvaten 12 melkvloten 3 lopen, 1 spoelbekken 2 winkelvaatjes 2 schepels 2 droogvaten 2 Asser kommen 1 kanne 1 stijfseltonneken
Tinwerk 18 schotelen 21 borden en schenkborden 1 schenkketel 2 zoutvaten 2 peperbussen 2 kannen 1 mengelen 1 oort en 1 ½ oort 1 potjen	Glasewerk 3 spiegels 12 paar romers 8 beerglazen 2 flessen 1 spiegel 1 mosterdpot 1 peperbusse 4 oly en azijnflesjes	Houtwerk 2 kasten, 3 kisten 5 tafelen, 2 baktroggen 20 stoelen, 1 slee 2 witte kleermenden 5 hengemanden
	Bouwmansgereedschap 2 wagens, 1 karre 1 chay, 1 ploeg	

<p>3 grove manden een schuytjen met mast en zeil</p> <p>Het gewas schepel gezaai met koorn- vruchten, alle het gaardengewas 3 maaten met hooigewas; 1. den hof, 2. de buddendijk, 3. de koolhaver mate, het gedorste stroo, het ongedorste stroo, het hooi alsoo nog bevonden worde</p> <p>Levendige Have 1 paard, 4 beesten, 4 kalveren</p> <p>Beddegoed 5 paar bedden, 20 kussens 6 peuluen, 5 dekens 6 stoelkussens 1 chaiskussen 5 paar beddegordijnen</p>	<p>Linnen 70 mans en vrouwenhemden 60 lakens, 60 kussensloopen 16 tafellakens, 50 servetten 20 handdoeken, 16 neusdoeken 12 vrouwenhalsdoeken 2 ongesneden pellen stuk 1 lap grof linnen 3 schoorsteenvallen</p> <p>Fourage 2 geslagte varkens spek en worst van 1 beest, het geslagte vlees</p> <p>Timmergereedschap 4 saagen, 3 beylen 8 beytels, 1 dissel 2 rosmolensteentjes</p> <p>Diversen nog een glaassen kastjen met daarin 3 schilderijen, 28 pampieren prenten</p>	<p>Vrouwenkleeren 1 japon, 5 jakken, 4 rokken 4 schorten, 20 mutsen 20 kappen, 12 mouwen 200 stukken gaarens 1 stuk ruitjes beddegoed</p> <p>Mans Kleeren (vervolg) 1 hoogblauwe rok 1 bleekblauwen rok 1 zwarte rok 1 fluwelen kamisool 1 vyltschagt kamisool 1 lakens kamisool 2 dagelijkse rokken 2 kamisools 1 fluwelen broek 2 hoeden 2 dagelijkse pakken 2 paar halve mouwen</p>
---	---	--

Hun dochter Euphemia (Fenneken) trouwt op 26 juni 1785 met Johannes Georgius ter Halle uit Wessum, een dorpje vlak bij Ahaus gelegen.

Vooruitlopend op dit huwelijk is in 1784 het muldershuis verbouwd en geschikt gemaakt voor twee gezinnen. Bij die gelegenheid wordt in de voorgevel een steen gemetseld met de initialen F.L./A.W.

(Frans Lokamp en Aelken Workelaar) en met de spreuk 'Door U Kruis o Heere bewaare ons voor brand, voor alle nood en voor sunde en scande'.

In 1804 overlijdt Johannes ter Halle. Frans Lokamp, zijn schoonvader, inmiddels al 70 jaar, neemt tijdelijk zijn taak weer over. Later wordt het molengoed verhuurd aan Frans Kempers. Deze Kempers komt in 1823 in aanraking met de justitie. Commiezen die de accijns op het gemaal vaststellen, hadden geconstateerd dat de zegels van de kist waarin zich het schepgraan bevindt verbroken waren. Deze schep-

kisten bevonden zich op iedere molen. Toen was het nog zo dat wanneer men graan liet malen de molenaar als maalloon er een hoeveelheid uitschepte. Dit schepgraan (normaal was 1/32 deel) werd gestort in de schepkist. De wet op het gemaal bepaalde dat deze schepkisten voorzien moesten zijn van dubbele sloten. Van het ene slot had de molenaar de sleutel en van het andere slot had de commies de sleutel. Als de schepkist vol was kwam de commies om de kist te openen en de belasting te bepalen die de molenaar moest betalen. Later werd de kist ook nog verzegeld om misbruik (valse sleutels) te voorkomen. Voor molens die na de Franse tijd-gesticht waren werd in 1822 het systeem van het schepgraan afgeschaft. Als men nu graan wilde laten malen moest men zich vervoegen op het kantoor van de ontvanger der accijnzen. Daar werd het gewicht opgegeven en de molen waar het gemalen zou worden.

*Een foto van het oude muldershuis in 1938. De in 1784 ingemetselde steen in de voorgevel is zichtbaar. Staande v.l.n.r. Albert Pluimers (Köps-ab), B. Hendriksen (Poetjebeernd) en Jans Ezendam (Plasjèèntenjans). Op het dak M. Hendriksen (Poetjemans).
Foto: Beschikbaar gesteld door de fam. Ezendam, Wierdenseweg 2, Enter*

Al deze gegevens werden op een biljet vermeld en aan de zak bevestigd. Het duplicaat van dit biljet moest de molenaar in de molenbus doen. De molenaar mocht geen graan aannemen of vervoeren zonder de vereiste accijnsbiljetten.

Verkoop van het molengoed

Nadat het molengoed in ieder geval sinds begin 1700 in familiebezit was geweest (pacht of eigendom) wordt het in 1827 bij gebrek aan opvolgers verkocht. Fenneken Lokamp overlijdt vlak daarna. De nieuwe eigenaar is de heer Hummels uit Oldenzaal. Hummels verzoekt aan het gemeentebestuur de molen te mogen verplaatsen naar het dorp Enter. Hij krijgt hier ook toestemming voor. Als hij echter hoort

dat Frans ter Halle (een zoon van een vroegere molenaar) toestemming heeft voor de bouw van een windmolen in Enter ziet hij van zijn plannen af. Nu er een tweede molen wordt gebouwd ziet Hummels er blijkbaar helemaal geen brood meer in. In 1830 wordt de hele zaak verkocht aan H. Kelderman uit Steenderen voor f 7950,- (Hij had het voor f 8000,- van de familie Lokamp gekocht). Kelderman kwam uit een rasechte molenaarsfamilie. Zijn vader was molenaar geweest in Zutphen. Broers van hem waren molenaar in Steenderen, Rijssen en Weerselo. De vrouw van Kelderman, Anna Jansen, is al heel gauw na aankomst in Enter overleden. Hij hertrouwt met Janna de Wilde. Lang is Kelderman geen molenaar geweest in Enter. Reeds vlak na zijn tweede huwelijk overlijdt hij op 38 jarige leeftijd. Het kontante geld dat in de nalatenschap van Kelderman wordt

Wegens overlijden van den Eigenaar **HERMANNUS KELDERMAN** zijn de *Wolven en Konden* der minderjarige Kinderen, voornemen op *Maandag den 2den September 1848*, des voormiddags ten 9 ure, te hierer *Woonstede te Enter, Gemeente Wierden, Arrondissement Almelo, Provincie Overijssel, voor zes Jaeren, publiek te VERBUREN.*

Een voor 5 à 6 Jaeren nieuw hecboorde **KOORN WINDMOLEN** staande nabij het volkrijke Dorp *Enter* en omringende Buurschappen, met de Gerechtschappen daartoe behoorende, betorende de **WOONHUIS, TUIN, BOUW, HOOP** en **WEILANDEN**, te zamen groot ongeveer tien hondert en eens atzouden lyke **STALLING** voor *Paarden*, onmiddelyk bij den *Molen* zullende den *Molen* zoo wel atzonderlyk als met de overige *Onroerende Goederen* ter Verhuiring worden voorgelazzen. — Voors zullen ter zelve tyd aldaar publiek worden **VERKOCHT**: De **ROERENDE GOEDEREN** door den *Overledene* nagelaten, bestaende in **HUISMEUBELN, HUIS** en **BOUWGEREESCHAPPEN**, 2 **PAARDEN**, eenige **KOEBELSTEEN** en de te veld staande **VRUCHTEN**, alles dadelijk te saer vaarden.

Nadere informatie ten voorschreven Huize, en bij den *Notaris JALINK te Goor, Brieven franco. Uit de Oorffasselijke Courant Teubde.*

Na het overlijden van H. Kelderman werd de molen in de Overijsselse Courant te huur aangeboden.

aangetroffen geeft een interessant overzicht van toen in omloop zijnde munten:

'Een drieguldenstuk, twee stukken van vijf en zestig cent, drie stukken van twee en zestig en een halve cent, zes stukken van vijftig cent, vier Pruisische daalders, elf dubbele schillingen, 211 schillingen, 67 halve schillingen en 21 grosjen'.

De Pruisische munten zijn duidelijk een gewoon betaalmiddel in die tijd. Trouwens, bejaarde Enternaren weten zich de 'Pruuske daalder' en de 'schillink' nog goed te herinneren.

Ook de beschrijving van de garderobe van Kelderman is van belang voor een inzicht in de klederdracht in Enter van die tijd en speciaal voor een vergelijking met de dracht van 1781.

Als 'klederen van de man' treffen we aan:

'Een blaauwe lakensche en een grijze dito jas, geschat op f 14,00
 Twee grijze lakensche broeken en twee dito buizen, geschat op f 8,00
 Een zwart lakensche broek en een zijden vest, geschat op f 2,00
 Een zwart lakensche, een grijs lakens en drie bonte katoenen vesten, geschat op f 2,50
 Een nanningo buis en broek, geschat op f 1,00

Twee zwarten en een witte hoed, geschat op f 3,00
 Twee katoenen halsdoeken, geschat op .. f 1,00
 Acht hemden, geschat op f 10,00
 Drie paar wollen kousen, geschat op f 1,50
 Een grijslakens buis, geschat op f 1,00
 Een zwartlakensche broek, geschat op ... f 2,00
 Een bombazijnen broek en dito vest, geschat op f 1,00

Als 'klederen van de vrouw' treffen we aan:

'Vier mutsen met kant, geschat op f 3,00
 Zes en twintig dito met strooken, geschat op f 4,00
 Een jak, rok en schorteldoek van zwart merrenosch, geschat op f 4,00
 Drie bonte katoenen jakken, geschat op .. f 3,00
 Een zwart lakens, een krippen en twee kussenstoffen jakken, geschat op ... f 4,00
 'Een zwartsaayen, dito katoenen, een vriesche en drie blaauwlinnen schorteldoeken, geschat op f 3,00
 Vier bonte katoenen rokken, geschat op .. f 3,00

De *Notaris W. JALINK, te Almelo*, zal op *Dingsdag den 17 October 1848*, des voormiddags om 10 P uur, ten huize van **B. J. MEKEN-KAM** te *Enter*, in de gemeente *Wierden*, Publiek Verkoopen:
 Eene **KOORN-WIND-MOLEN**, de **OUDE ENTERSCHE MOLEN** genaamd, staande nabij het Dorp *Enter*, in omstreken waarvan de volkrijke Buurschappen *Enterbroek, Ypelo* en *Aestem* zijn gelegen, met het daarbij behoorende **MOLENAARS-HUIS, TUIN** en daaraanxex **WEIDE**, groot ongeveer 4 Bunders, voorts onderscheiden perceelen **BOUW- GAARDEN** en **GRASLAND**, alles nabij elkander te *Enter* gelegen en te zamen eens inhoudsgroote bevattende van 9 Bunders, 53 Roeden en 37 Ellen.
 Een en ander is behalve de zeer **BEKLANTTE MOLEN**, bijzonder geschikt tot uitoefening van den Landbouw en heeft een vol regt in de nog onverdeelde *Marckegronde* van *Enter*.
 De inzete geschiedt op *Dingsdag den 10 October 1848*, ter voorschreven uur en plaats, terwijl nadere informatie zijn te bekomen, ten huize van voornoemde *Notaris*.

Advertentie Twentsche Courant

De in 1869 aan de Dorpsstraat gebouwde stellingmolen. Eerste eigenaar J.P. Brinkwerth. Later J.W. Bouwhuis. Foto: beschikbaar gesteld door de familie Baan, Wierdenseweg Enter.

De familie Kelderman verhuurt het molengoed voor zes jaar aan Berend Timmerije uit Deventer voor f 500,- per jaar. In 1838 wordt het huurcontract nogmaals met zes jaar verlengd. In 1844 is Timmerije op 44-jarige leeftijd overleden. Nogmaals wordt de molen verhuurd. Nu aan Gerrit Geerlings. Deze Geerlings, op dat moment winkelier in Avereest, was eerst ook molenaar van beroep geweest. Tot 1842 was hij molenaar van 'de Fortuin' in Hattem. Omdat hij sympathiseerde met een afgescheiden dominee uit die plaats was hij als diaken in de herv. kerk aldaar afgezet. Toen hem het leven daar min of meer onmogelijk werd gemaakt, vertrok hij uit Hattem. Geerlings heeft in Enter gelijkgestemden gevonden. Nadat Geerlings was geëmigreerd naar Amerika met een aantal andere Enterse families wordt het molen-

goed te koop aangeboden.

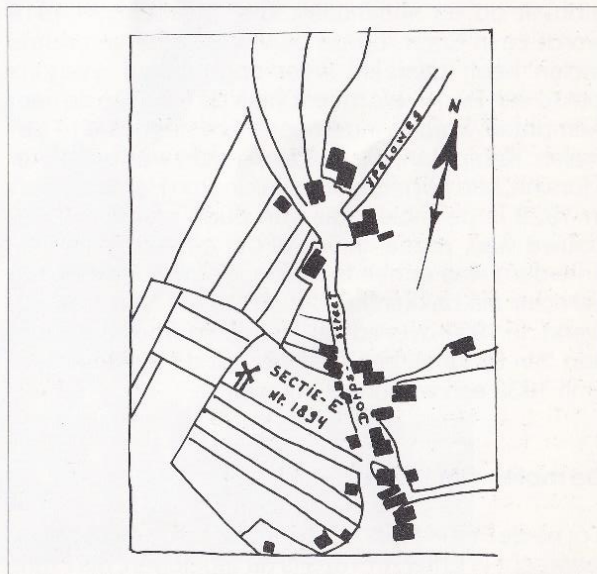
Ten huize van kastelein Mekenkamp wordt de molen ingezet en gekocht door Johann Philipp Brinkwerth, geboren in Versmold (Duitsland) voor f 7500,-.

Brinkwerth was al jaren molenaarsknecht in Rijssen en in 1843 aldaar getrouwd met Jannetje Nieuwenhuis.

Het einde van de molen op de mors

In 1868 komt het einde voor de molen op de mors. Op 7 december van dat jaar waait de stenderkast van Brinkwerth tijdens een geweldige storm om en wordt geheel verbrijzeld. In maart 1869 krijgt Brinkwerth vergunning om een nieuwe molen te bouwen in de bebouwde kom van Enter. De nieuwe molen, een stellingmolen, komt te staan in het noordeinde van Enter aan de Dorpsstraat. Het molenpad, dat de laatste tijd weer in het nieuws is geweest, heeft er zijn bestaan aan te danken.

Na het overlijden van zijn vader neemt Hermannus

Situatieschets bij de bouwvergunning in 1869 voor de nieuwe molen aan de Dorpsstraat. De oude 'stenderkaste' op de Mors was op 7-12-1868 tijdens een storm omgewaaid.

Brinkwerth in 1879 de molen over. Het lijkt er op dat het molenaarsvak zeer ongezond en tevens zwaar was, want Hermannus is de zoveelste molenaar die al op zeer jonge leeftijd in 1887 op 37-jarige leeftijd komt te overlijden. Zijn weduwe Aleida Rohaan hertrouwt in 1895 met Jan Willem Bouwhuis uit Enter. De oudere Enternaren herinneren zich de laatste jaren van de molen als 'de mölle van Bouwhoes'.

Bouwhuis ondervond steeds meer concurrentie van de mechanische maalderij die bakker Morsink (Bakkerhendrik) inmiddels was begonnen. In 1917 heeft Morsink een poging gedaan de molen op te kopen. Het is een wat vreemde transactie geweest. Eerst staat de molen bij het kadaster op zijn naam en nog in het zelfde jaar wordt de zaak teruggedraaid en komt de molen weer op naam van Bouwhuis te staan.

In 1918, tijdens een zwaar onweer, slaat de bliksem in de molen, die tot de grond toe afbrand. Bouwhuis was niet verzekerd en is deze slag nooit meer te boven gekomen. In Albergen wordt een molen, die voor afbraak op de nominatie stond, gekocht. In 1919 wordt ze in Enter, op de plaats waar de verbrande molen heeft gestaan, weer opgebouwd. Wegens ziekte van Bouwhuis moest vaak de hulp van de heer Kampman worden ingeroepen om de molen te bemalen. Kampman, die muldersknecht was bij bakker Morsink, had het molenaarsvak in Den Ham geleerd. In 1928 is de molen, die van oude materialen gebouwd was, zozeer in verval dat het niet meer verantwoord was ermee te malen. Bouwhuis heeft nog een jaar als bakkersknecht bij bakker Van Nes gewerkt. In 1931 overlijdt hij. De molen wordt verkocht aan Jan Brunnekreef. Deze sloopt de molen en laat er in 1932 een woonhuis bouwen.

De molen van Dissel

Tot na de Franse tijd had de molen op de mors het alleenrecht in Enter. In 1829 is dit afgelopen, als Frans ter Halle op 13 juli Koninklijke goedkeuring krijgt voor het oprichten van een tweede koorndelen in Enter. Hummels uit Oldenzaal, toen eigenaar van de

Nadat de eerste stellingmolen in 1918 was afgebrand, werd in Albergen een oude molen gekocht, daar afgebroken en in Enter weer opgebouwd.

Foto: beschikbaar gesteld door de familie Baan, Wierdenseweg, Enter

andere molen, heeft nog wel geprotesteerd. Het protest van Hummels wordt echter door de Minister van Binnenlandse zaken, die toen nog in Brussel zetelde, afgewezen.

Deze tweede molen verrijst op de plek waar nu de Prins Bernhardlaan en de Disselsweg samenkomen. De Disselsweg heette toen nog Kruisweg. Als knecht was bij Frans ter Halle in dienst de uit Ambt Delden afkomstige Jan Herm Distel. Deze Distel was een zoon van Christoffel Distel, een winkelier uit Dalfsen. In 1842 krijgt Ter Halle de grond, die eerst gepacht was, door koop in eigendom van Hendrik Braamhaar, een koopman uit Enter.

De knecht Distel trouwt in 1844 met Geertruid Geerdink, de dochter van een kastelein uit Enter. Geertruid Geerdink was een nicht van Ter Halle. In 1847 maakt Ter Halle een testament waarbij de vrouw van Distel als enig erfgenaam wordt aangewezen. In 1848 is de ongehuwde Ter Halle op 59 jarige leeftijd overleden. De familie die rekt op een flinke erfenis is onaangenaam verrast als blijkt dat Geertruid Geerdink de enige erfgename is.

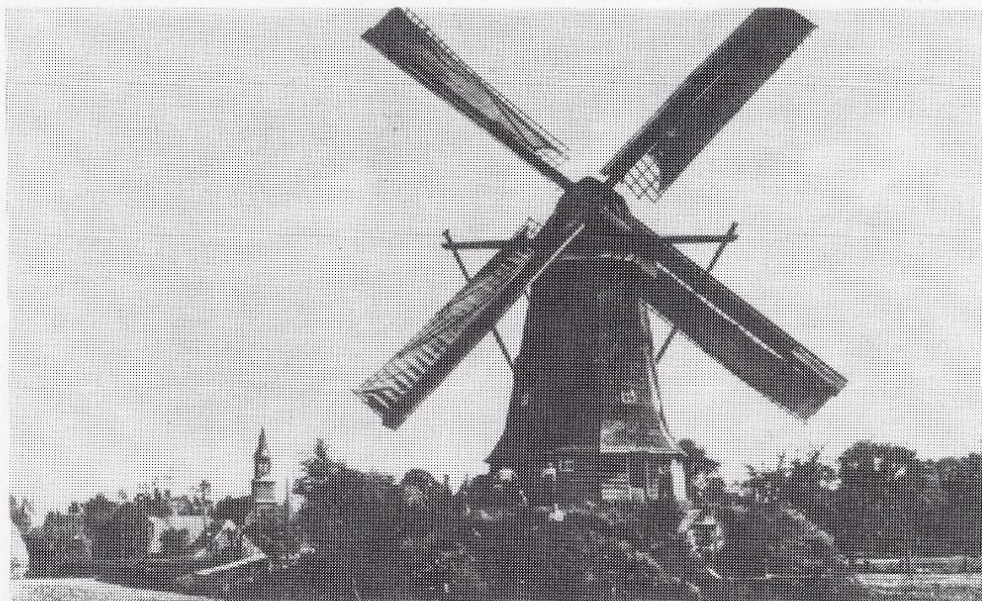
Distel en zijn vrouw waren niet in gemeenschap van goederen getrouwd. Dit betekent, wanneer zijn vrouw in 1849 plotseling overlijdt, dat hun enig kind de zoon Frans, toen 5 jaar oud, de erfgenaam wordt van zijn moeder. Ingewikkeld wordt de erfeniskwestie pas als het zoontje Frans 3 maanden na zijn moeder overlijdt. De familie van Distels vrouw meent nu recht te hebben op de erfenis.

Meer dan tien jaar wordt er getwist over de erfenis-

rechten van het molengoed. De verhouding tussen Distel en zijn schoonfamilie zal er daardoor niet beter op zijn geworden. Distel zelf was in 1850 al hertrouwd met Hendrika Struik, dochter van een landbouwer uit Rijssen. Eerst in 1873 wordt het eigendomsrecht op de molen bij het kadaster t.g.v. Distel vastgelegd.

Diverse molens kwamen later in het bezit van de familie Distel o.a. 'de Arends molen' in Rijssen en de molen in Beckum. Ook de watermolen van Singraven wordt thans nog door een Distel beheerd.

De molen van Distel was van een geheel ander type dan de molen van Bouwhuis. Het was een achtkantige bergmolen met twee koppels stenen. Via kettingen en kruipalen kon men vanaf de grond de molenkap in of uit de wind draaien. Aangezien dit type windmolen niet zo hoog was, bouwde men ze op een al dan niet kunstmatig aangelegde heuvel. Men

De molen van Distel op de molenheuvel, omstreeks 1920. Op de achtergrond is de oude Katholieke kerk zichtbaar. Dit was het zgn. 'waterstaatskerkje'.

kreeg de wieken dan beter in de wind. De onderbouw of het molenhuis van de molen van Distel was van hout met asfalt gedekt. De wieken liepen vlak over de grond hetgeen niet zonder gevaar was voor kinderen die te dicht in de buurt kwamen. Een kind is dan ook ernstig gewond geraakt toen het met de wieken in aanraking was gekomen.

Op 3 juli 1888 overlijdt Jan Herm Distel. De zaak wordt voortgezet door zijn zoons Gerhardus en Johannes. Zijn vrouw Hendrika Struik houdt het vruchtgebruik tot aan haar overlijden in 1920. In 1923, na een boedelscheiding, wordt Johannes de enige eigenaar.

Brand

Teneinde de concurrentie met bakker Morsink te kunnen volhouden, had Distel inmiddels ook een op zuiggas werkende motor laten aanbrengen die in tijden van windstilte de aandrijving verzorgde.

Ieder jaar kreeg de molen een grote onderhoudsbeurt waarvoor meestal twee molenmakers een dag of langer op bezoek kwamen. Zo ook in september 1923. De gehele dag zijn de molenmakers druk in de weer geweest om de molen weer in goede conditie te brengen. In de namiddag moeten ze zich haasten omdat Distel nog een partijtje graan wil malen en omdat ze de trein naar Rijssen (Bello!) willen halen. Nauwelijks zijn ze van het station Enter vertrokken of er ontstaat brand in de molen. Dissels molen brandt tot de grond toe af. De oorzaak was een vastgelopen motor. De windmolen wordt niet meer opgebouwd. In navolging van bakker Morsink laat Distel ook een moderne maalderij bouwen. Het tijdperk van de windmolens in Enter was voorbij. De maalderij is nog tot 1970 in gebruik geweest, waarna bij gebrek aan opvolgers de zaak gesloten is. De oude maalderij is inmiddels gesloopt t.b.v. woningbouw.

Bronnen

Tijdschrift 'Eigen Haard' jrg. 1913.
Collectie Prakken nr. 11-32. Uittreksels markeboeken Elsen en Enter. R.A.O.
Trouwboek Herv. Kerk Enter. R.A.O.
Volkstelling 1748. Statenarchief nr. 2193-2196. R.A.O.
Register van de 1000e penning. Statenarchief nr. 2555-2557. R.A.O.
Geschiedkundige aantekeningen op de Havezathen van Twente. G.J. ter Kuile.
Rechterlijk archief richteramtb Kedingen. R.A.O.
Geboorte- huwelijks- en overlijdenregisters van de gemeente Wierden. R.A.O.
Notarieel archief notaris Jalink te Goor. R.A.O.
Archief Drost van Twente. no. 402 R.A.O.
Leenregisters Staten van Overijssel. R.A.O.
Dienst van het Kadaster in Overijssel te Zwolle.
Overijsselse Courant Zwolle. 1832.